

Петър Делчев

**ТРЪНСКИ РАЗКАЗИ
БАЛКАНСКА СЮИТА**

София, 2019

© Издателство „Изток-Запад“, 2019

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Петър Делчев, автор, 2019

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2019

ISBN 978-619-01-0456-8 (мека подвързия)

ISBN 978-619-01-0457-5 (твърда подвързия)

ТРЪНСКИ РАЗКАЗИ

Петър Делчев

БАЛКАНСКА СЮИТА

Съдържание

Трънски разкази /7

Клетвата	11
Астралиеца.....	35
Срещата.....	43
Вярата.....	73
Майката.....	105
Канадецът	119

Балканска сюита

Новели по легенди и народни песни / 143

Пекина могила.....	145
Гяур баир.....	181
Ангелина войвода.....	215
Момин проход	245

На баца ми

Трънски разкази

УВАЖАЕМИ ЧИТАТЕЛЮ,

„Трънски разкази“ не са написани на трънски диалект.

За пояснение в бележки под линия на някои изрази и словосъчетания в настоящото преработено издание съм използвал книгата „Трънските думи – речник на регионалния говор“¹.

Красотата на един диалект не се крие в абсолютно точното му възпроизвеждане, а в приноса му към богатството на книжовния език.

Приятно четене!

Авторът

---

¹ Автор Асен Младенов, ДТМ, „Изток-Запад“, София, 2015.

Клетвата

– НИКОЙ НЕ МОЖЕ ДА УТЕПА ВУК¹ НА ГОЛЕ РУКЕ! Това го казвам я – Гьока Цветнио, айдук по душа и голем серсемин, инак муж на место! Никой не може да утепа вук на голе руке! – надвика всички в кръчмата един едър, тридесет и пет–четиридесетгодишен позачервен мъж, с големи мустаки и рунтави гърди, нескромно показани от широко разтворената, закърпена тук-там, вехта риза. Лицето му издаваше категорична сигурност в собствената правда, каквато имат само подпийналите, диктаторите и селските идиоти. Гьока още не беше седнал след изявлението си, когато кръчмата отново се изду от виковете на разгорещените мъже.

---

¹ Вук – вѡак.

Спорът къкреше вече час, подправен с доста ракия. По тоя беден край на България лозя нямаше. Виното тук беше лукс, за това мъжете пиеха джанковица, от по-евтинката. Беше мирно време. Едната Световна, обезкръвила селото, бе почти забравена, а другата само някои от селските философи, държейки в ръце нишките на световната политика, прогнозираха с точност от около половин век.

Зимата полека отстъпваше позиции. През деня откъм селото нагоре по баирите настъпваха цветя, сякаш подгонили снега към високото, мамейки с цветове, непривични за зимните очи на хората. Мъжете в кръчмата бяха предвквали повечето раздумки цяла зима, но сега пак се захапах по вълчата тема. И зиме, и лете рехавите им стада даваха фира. Вълци имаше доста.

Цветнио се изпъчи и пусна най-дълбокия тембър на страшното ревящо гласище, заради което навремето се взеха с Икония, хубавицата на селото. Гласът му на пръв певец, достоен за световните сцени – басов и плътен – почти изкърти джамовете на кръчмата, за да заглуши глъчката и да наложи неговата воля. Въпрос на чест за рунтавия бабаит бе да се чува думата му:

– Я, Гьока Цветнио, давам двоица волове на тоя, дека утепа вук на голе руке! Ей го разгеле и попа – за свидетел „ради Бога“! Попе!

Кръчмата беше утихнала изведнъж и последният вик на Гьока проехтя като рев на далекобойна гаубица. Щом ехото заглъхна, се чу как в складчето отзад кръчмарят Цеко подрънква с шипетията.

– Попе! – вече по-тихо натърти Гьока. – Ела тука, цръна вьшко, и тресни един кръст за повър... потвър... потвържение! Давам двоица волове на тоя, дека утепа вук на голе руке!

Цялото село знаеше, че Гьока има само един чифт волове, но казано по този начин, звучеше все едно е богат и воловете му на брой са поне колкото кокошките на другите селяни. Цялото имане на Гьока бяха тия волове, без които нямаше как да си изоре нивичките и да изхрани трите си дечица. Затова тоя залог се

стори на селяните като да е предложил половин царство, барабар с царкинята и избата с вино.

– Те го попо да ми кръсти думите, оти я що кажем – нема назад! Че дам двоица волове за утепан на голе руке вук!

Мъжете не шукваха. Поддръжниците и на двете партии, защитаваха различните гледни точки, мълчаха и се споглеждаха неспокойно. Моментът беше исторически, защото ако никой не приемеше предизвикателството, тия, дето твърдяха, че не може да се убие вълк с голи ръце, щяха да имат силен коз в следващите спорове. Години наред щеше да се носи мълвата по Трънско, че Гьока Цветнио и воловете е сложил върху думата си и тя пак не се е скършила! Дори пиан, Гьоката осъзна, че е пред прага на своя политически възход. За авторитет даже се поизпъгна. Мълчанието на другите го убеди в правотата му и вече беше готов да си седне победоносно, тежко, когато се чу глас от дъното на кръчмата, досами малката вратница за вътрешното дворче на Цековата кръчма:

– Я че утепам вук. На голе руке. Тая ношч че го утепам и докà¹ съмне, е тука!

Ако Царят беше влязъл в тоя момент в кръчмата, едва ли изумлението щеше да е по-голямо. В пълната тишина мераклията за воловете се изправи и пристъпи към масата на Гьока. Личен мъж, като повечето наоколо, и той се понавеждаше под вратите, но беше някак по-сух от другите. Викаха му Страхил Чобанина, защото от три педи фърфалак тръгна с овцете и козите.

– Я че го утепам и докà съмне, е тука! А ти че дадеш ли воловете? Даваш ли дума? Оти я живота у зуби че стиснем да ти го утепам вуко. Кажи тука, пред свите муже, даваш ли дума?

Страхил се изправи срещу Гьока и двамата се огледаха един друг. Бяха еднакво високи, но Гьока беше сто и двадесет кила – поне с тридесет повече от Чобанина. Въпреки това не изглеждаше много по-едър, защото стойката, фигурата на Страхил изда-

---

¹ Докà – докато, докога.

ваха, че е як и жилав, а това прави осанката, дава ѝ форма, невидима за окото, но доловима.

– Ако докà съмне тука, на тая маса, легне на руке утепан вук – Гьока натъртваше всяка дума и за тежест бодеше с месестия си показалец по масата, както беше видял да правят политическите деятели, които се присещаха за тия диви села само преди избори, – я, Гьока Цветнио, сам че ти докарам воловете до вас! Те, честен кръст!

Гьока бавно и тържествено се прекръсти и незнайно защо след това подаде ръката си на попа, който още по-незнайно защо я пое и вече съвсем незнайно защо я целуна. Пиянска им работа, но никой не се засмя – тържествеността на момента не го допусна. Този странен жест – пияният Гьока си дава ръката, а попът я целува – сякаш сложи печат на сделката.

Страхил се отдръпна крачка назад, огледа мъжете по масите, попа, още наведен над едрата ръка на Гьока, и без дума да продума се обърна, взе си ямурлука от стола и излезе от кръчмата. Трясъкът от вратата, понатисната от вятъра, даде сигнал и вътре глъчката избухна. Всеки имаше нещо да каже, нещо да уточни, нещо да предложи. Всеки искаше точно неговото мнение да се чуе, за да се знае, че и той е присъствал в тази важна за селската история нощ. Селяните имаха безпогрешен инстинкт за значимите събития и точно така, както усещаха, че иде война или мор, суша или берекет, хванаха силата и на този миг. Беше без значение кой от двамата, Гьока или Страхил, щеше да спечели. Случката, още преди да се случи, беше обречена да се разказва и преразказва поколения наред. Излизането на Чобанина от кръчмата се превърна в началото на Събитие, което се равняваше в очите на тези хорица почти на кацането на аероплан в Трън, описано навремето дори от столичните вестници.

Щом излезе навън, Страхил се запъти право към своята колиба. Не можеше да се нарече къща това, което беше наследил от бедната си майка. На края на селото, надолу към дерето на речичката, имотът му беше неугледен и запуснат. От малък беше с

хорските стада и все не му оставаше време да подреди двора, да изкърпи стените или да смени някоя и друга керемида. Щом се прибра, Чобанина хлътна в малка одая, единственото по-обитаемо място в къщурката. Запаля газеничето и бързо хвърли ямурлука, облече дебело елече над кошулята¹, свали от стената увита в кожа бъклица и взе яка ясенова гега. На кръста си имаше навит червен пояс, но отвори старата ракла на майка си и извади оттам още един. Напъха го в шарена торбичка, затъкна два големи ножа, духна лампата и излезе в тъмната ледница.

Луната не му помагаше да намира пътя си, защото вятърът пилееше по небето облачни стада, които препречваха светлината. Но Страхил не се поколеба накъде да поеме. За вълк се ходи, където има вълча плячка. Стадата в поятите² бяха разпръснати на различно разстояние около селото. Но Чобанина не искаше да попадне на glutница вълци, излезли на лов и освирепели за топла кръв. На него му трябваше един вълк и той знаеше точно къде да го намери.

От години познаваше Сивия – особено свиреп единак, който правеше страшни поразии. Имаше си своя територия, различна от тази на glutниците. Нагоре към Голи рид и после към Ранин дол – дерето на съседната река, все Сивия се разпореждаше. На няколко пъти се срещаша зимно време, но вълкът беше умен и не се решаваше сам да нападне човек. Като дете Страхил бе чувал от старите овчари как може да се убие вълк с голи ръце. Когато оня, Гьока Цветнио, се пъчеше и крещеше в кръчмата, Чобанина си спомни и реши да опита.

Той не ламтеше нито за имот, нито за пари, но му беше дотегнало да пасе чуждите стада. Поостаря, баирите още не му се опираха, но и не беше вече в първа младост. Щеше му се да си седи в село, а не по кошарите, да си има добра булчица, която вечер да му пази топла постелята. И челяд му се искаше да завъ-

---

¹ Кошуля – риза.

² Поята – топла кошара със сламен покрив.

ди. Къде ти с тия жалки грошове от чобанлъка да мечтае къща да струпа, семейство да храни?! Не върви така, без пари, да се оглежда за мома. Връстниците му се задомиха отдавна, кой търговийка подхвана, кой по града се запиля, но все имаха от тате и от майка по нещо настрана турнато. Страхил не завиждаше на никого, но така и не се выясна по хората и сгледите, защото знаеше, че няма кой да му даде дъщеря си.

Подмина старата воденица и се спря на мостчето между двете махали, колкото да позатегне поясока, да намести ножовете и да се приготви за изкачването в планината. Нагласи всичко и продължи. След малко стигна до Марикина чешма. Свали бъклицата и я напълни с вода. Имаше доста ходене нагоре и не искаше да остава без водица. Отпи малко, доля и пое по пътеката.

Когато Гьоката заложи воловете си срещу „утепан на голе руке вук“, на Страхил му прималя. Това ли беше? Господ ли му показваше път в тъмното? Поизчака, пое на няколко пъти въздух и тогава рипна. Един чифт волове можеха да са начало на нов, по-добър живот. Кой знае, може би за две-три годинки щеше да посъбере някоя парà и да се огледа за булка?

Знаеше, че не е време да се разсейва с такива мисли, за да не стане самият той плячка на вълците. Страхил мерна сянка в храстите на няколко крачки пред себе си и чу да се шумка от лявата му страна. Помисли си, че нечие псе се ровка в хрсталака. Без да се спира, прихвана по-здраво ремъка на бъклицата. Замахна силно и рязко. Тежката бъклица описа дъга във въздуха и се тресна в храстите. Удари на камък, глухо издумка и отскочи. В тъмницата нищо повече не шукна. Страхил продължи напред, като опипа дали не се е счупила съдинката му. Дебелата овча кожа беше предпазила дървото. Зарадва се, праметна през гърдите си ремъка и ускори крачка.

Да, едни волове щяха да му помогнат да стъпи на крака, да се задоми, да полюее детенце по-натам... Чобанина не искаше дори да си представи невероятната възможност да има всяка нощ жена до себе си. Нямах да му се налага да преполовява

планината, за да отиде през три села при Ренгѝя – самотна вдовица, която не залостваше добре портите си. Пък и беше ходил при нея само няколко пъти, колкото да се каже, че е мъж. А постоянната липса на женска ласка му тежеше все повече. Смъртно чувство за нещо изгубено, пропуснато го измъчваше в самотните му нощи.

Докато се размисляше и кроеше планове, Страхил се изкачи нагоре в планината. Спря и се послуша. Приседна до грамадна бука, леко полегнала настрана от старост. Извади от торбата втория пояс, измъкна ножовете, остави ги до себе си и затихна. Затвори очи. Стоя така доста време. Душеше въздуха, ноздрите му мърдаха като на елен. Потопи се в горския живот. Дочу как нощна птица сграбчи плячка от земята и я вдигна към върхарите. Долови полъх на сърна, някъде от много далече. Не усети вълци наблизо, но знаеше, че е в територията на глутницата. С нея работа не искаше да си има. Опита да пробие с очи тъмницата, но не успя – вятърът насмиташе снежни фъртуни и запречваше погледа му. Страхил се изправи и здраво завърза единия край на пояса на кръста си, затъкна ножовете и праметна торбата. Тръгна напред, а зад него се помъкна дълга червена опашка. И тази хитрост беше научил от старите овчари. Вълкът обича да напада в гръб – скача и събаря жертвата си. Тих и безшумен, звярът е незабележим до самата атака, а тогава вече е късно. Но няма диво животно, което ще рискува да настъпи нещо мърдащо по земята, за да скочи. Това беше целта на Чобанина – ако идват вълци, да дойдат насреща. За фронтален сблъсък бе готов – ножовете му бяха под ръка и щеше здраво да се сбори с глутницата! Знаеше, че е обречен, ако вълците са освирепели от глад, но поне щеше да затрие някой и друг звяр. Надяваше се, че изобщо няма да се срещнат. Вървя, докато излезе в подножието на Голи рид, където спря да си отдъхне. От мразовития въздух и налитания да хапе като за последно северняк потта по гърба му бързо засъхна на солени съсиреци. Изчака да отзвучи думкането на сърцето му и се приготви.